

Рильський Максим Тадейович

Життя та творчість

МАКСИМ РИЛЬСЬКИЙ

(1895—1964)

Максим Рильський народився 19 березня 1895 р. в сім'ї українського культурного діяча, економіста й етнографа Т. Рильського та простої української селянки Меланії Чуприни. Батько походив із заможного польського поміщицького роду, який мав у своїх витоках українську шляхетську родину (один із пращурів Т. Рильського був київським міським писарем за часів Б. Хмельницького). Духовна атмосфера в родині батьків, в середовищі його друзів (гімназистом юний Максим жив у Лисенка, потім у Русова) справила глибокий вплив на світоглядне формування майбутнього поета. Його дитячі роки минули в с. Романівка на Житомирщині) — в дружбі з селянськими дітьми і палкому, як він сам писав, замилюванні природою.

Протягом 1908—1915 рр. Максим вчився в Києві (з третього класу) в приватній гімназії педагога В. П. Науменка, здобувши там глибоку гуманітарну освіту.

У 1907 р. він почав друкувати поезії, а в 1910р. видав першу поетичну книжку "На білих островах", друкував поезії в журналах "Українська хата" і "Шлях".

Перша книга Максима Рильського з'явилася друком, коли авторові ледве виповнилося 15 років. Була це тоненька збірка юнацьких поезій із замріяною назвою: "На білих островах". Так само меланхолійно-романтичні й найменування її підрозділів: "Вінок рясту", "Intermezzo", "З сердечних глибин", "Осінні пісні", "З вечірніх мелодій", "Блакитне озеро". З самого цього переліку простежуються ідейно-емоційні доміанти образного світу юного лірика: незбагненна краса природи, нерозділене кохання, недосяжність ідеалу. Прикметно, що вже на світанку творчого шляху поета вабить осінньо-вечоровий "мінор", а не бадьоро-оптимістичні весняно-вранішні акорди (як-ось раннього Тичину). Якби спробувати вкласти всі головні мотиви й настрої тої книжки в межі одного жанру, була б це, мабуть, елегія (з грец. — жалібна пісня) — лірична п'єса медитативно-меланхолійного змісту, перейнята журливо-сумовитими настроями, мріями й неясними сподіваннями.

Блакитний океан небесний незмірянний

Розкинувся високо над землею,

І хмари-острови пливуть в тім океані.

("На білих островах")

Здається, важко було запримітити у цих, переважно ще зовсім наївних, хоча й досить вправних, віршах печать небуденного таланту. Однак його таки помітили, а молодий композитор Яків Степовий навіть поклав на музику три вірші збірки.

З 1915р. М. Рильський — студент медичного факультету Київського університету, через два роки продовжив навчання на історико-філологічному, але революція, громадянська війна змусили його перервати освіту й переїхати в село, де він

вчителював у початковій школі. У літературних колах М. Рильський належав до групи "неокласиків". Сам поет на запитання, хто такі "неокласики", відповідав так: "— А хто такі класики, знаєте?...Це ті, що створили невмирущі твори. "Нео" —новий. Неокласики — нові класики. Але ця назва дана на глум, самі поети, що їх названо неокласиками, ніколи себе так не називали. Але вони вважають себе учнями, послідовниками тих, що становлять славу і гордість людства,— учнями класиків. Вони намагаються кращі надбання світової культури перенести на український ґрунт, прищепити їй пагони класичної спадщини". "Неокласиками" іменували неформальне об'єднання українських письменників і критиків 20-х років, до якого належали, зокрема, Микола Зеров (духовний лідер гурту, його програмний голова), Павло Филипович, Михайло Драй-Хмара, Освальд Бургардт (поет і перекладач німецького походження, котрий згодом друкувався під псевдонімом Юрій Клен), Віктор Петров (відомий як прозаїк Б. Домонтович), Михайло Могилянський та деякі інші. Усі вони були близькими друзями. Перші четверо разом із Рильським становили славетне "гроно п'ятірне нездоланих співців" (ця поетична формула походить із сонету Драй-Хмари "Лебеді", написаного в 1928р.). "Неокласики" не висували жодної офіційної "платформи". Та й у стильовому плані їх доробки були досить різними: тільки у Зерова, за спостереженням Ю. Шереха, переважав "чистий" неокласицизм, решта ж поетів схилилися то до символізму, то до неоромантизму, зберігаючи, однак, тверду настанову на повновартісне, політично незаангажоване мистецтво.

Напружена літературна праця М. Рильського тривала, хоча політичний клімат тоталітарної держави обмежував творчу свободу й багато в чому деформував тематику та ідейний світ його поезії. Одна за одною з'являються поетичні збірки "На узліссі" (1918), "Під осінніми зорями" (1918), "Синя далечінь" (1925), "Крізь бурю й сніг" (1925), "Тринадцята весна" (1926), "Де сходяться дороги" (1929), "Гомін і відгомін" (1929). У вірші "Коли усе в тумані життєвому" (збірка "Під осінніми зорями") поет оспівав вічність мистецтва, нетлінність його витворів, по суті сформулював естетичне кредо митця:

В тобі, мистецтво, у тобі одному
Є захист: у красі незнаних слів,
у музиці, що вроду, всім знайому,
втіляє у небесний перелив;
В тобі, мистецтво,— у малій картині,
Що більша над увесь безмежний світ!
Твої діла — вони одні нетлінні,
І ти між квітів найясніший квіт.

Ці рядки привели Максима Рильського 1931р. у застінки НКВС. Його звинувачували в причетності до контрреволюційної організації — Спілки визволення України, якої, і це "органам" було добре відомо, насправді не існувало. І хоча через півроку поет був звільнений "за відсутністю достатніх даних для обвинувачення й суду", злам був засвідчений збіркою "Знак терезів" (1932), віршованою повістю "Марина"

(1933). З особливою наочністю це продемонструвала "перебудовна" книга "Знак терезів", яку відкривала відома "Декларація обов'язків поета і громадянина" з її напівзмушеним, але й напівширим зобов'язанням перед самим собою: "Мусиш ти знати, з ким виступаєш у лаві, мусиш віддати їм образи й тони яскраві". Притиск автора на слові "мусиш" тут не випадковий — як поет політичний і громадянський він у ці роки (а почасти й пізніше) не стільки творив, скільки служив, звично змушуючи себе писати різні оди, величання й заклики на теми, продиктовані офіційною політикою та ідеологією. Був М. Рильський і автором "Пісні про Сталіна" ("Із-за гір та з-за високих"...), що співалася передусім завдяки вдалій, з національно-фольклорним забарвленням, музиці Л. Ревуцького. Помітно звузивши сферу своєї поетичної духовності — з її тематичного поля випало майже все інтимно-особистісне, переважно в його непростих, драматичних аспектах — М— Рильський тим часом зумів визначити в 30-х роках як основну тему своєї поезії — тему патріотизму. В подальших передвоєнних збірках — "Київ" (1935), "Літо" (1936), "Україна" (1938), "Збір винограду" (1940) — М. Рильський уже постає офіційним поетом комуністичної системи. "Рабом системи" поет залишається і в повоєнній творчості, у цьому переконують назви збірок: "Чаша дружби" (1946), "Вірність" (1947), "Мости" (1948), "Братерство" (Ш50), "Наша сила" (1952), "Сад над морем" (1955).

У роки Великої Вітчизняної війни його поезія почала відроджуватися, зазвучала по-новому,, справді натхненною мовою: збірки "Слово про рідну матір" (1942), "Мандрівка в молодість" (1942—1944), "Неопалима купина" (1944) і багато інших. У повоєнні десятиліття в житті поета настали трагічні часи: безжально несправедлива критика, відкрите політичне гоніння. Творче відродження поета припадає на пам'ятну "відлигу" в житті суспільства, що почалася в середині 50-х років. Поетичні збірки цього останнього періоду в житті М. Рильського — "Троянди й виноград" (1957), "Далекі небосхили" (1959), "Голосіївська осінь" (1959), "В затінку жайворонка" (1961) та ін. Збірка "Троянди й виноград" була однією з тих поетичних книжок, які відкривали новий період розвитку всієї української літератури. Вся вона осяяна отим світлом, що характеризувало лірику "Синьої далечіні", кращі твори Рильського неокласицистичного етапу його творчості. Через символічні образи троянд і винограду глибоко й поетично розкрито радість повнокровного буття людини, мудро показано, в чому полягає сенс, глибина її щастя:

Ми працю любимо, що в творчість перейшла,

І музику палку, що ніжно серце тисне.

У щастя людського два рівних є крила;

Троянди й виноград — красиве і корисне.

Образом поезії "Трете цвітіння" дослідники характеризували творчість поета на схилі літ. Сам Рильський ось як розкриває сутність цього образу: "Так лагідний той час садівники зовуть, коли збираються у понадморську путь лелеки й ластівки". І далі, як це притаманно поетові, виділяються й інші подробиці осені: золотяться на ниві "сузір'я кіп", "ллється дзвін коси серед густих отав" тощо. Саме цієї пори зацвітають втретє

троянди. Ці деталі готують філософський, правда, не позбавлений і світлої іронії, висновок поета:

Отак подивишся — і серце аж замре,
А надто як воно уже, на жаль, старе —
Чи то підтоптале... Держімо у секреті,
Чому ми, друже мій, цвітіння любим трете!

Ці поезії чутливо відгукнулись на нові явища суспільної самосвідомості, ідеї гуманізації, "олюднення", душевного "відігрівання" людини й суспільства після доби репресій, повернення почуття людяності, краси, добра — ці провідні мотиви разом із довірливими освідченнями самого автора, з його нелегко набутими філософським досвідом і "пам'яттю серця" створюють чисту, живлющу й надзвичайно гуманну духовну атмосферу "завершальних" книг.

Як учений і критик М. Рильський багато зробив для осмислення історії літератури та її сучасного досвіду. Перу поета належать також праці з фольклористики, мистецтвознавства, мовознавства (лексикографії та стилістики української мови), теорії перекладу. Визнання наукових та літературних досягнень поета відбилось в обранні його академіком АН УРСР(1943) та АН СРСР (1958). Він був головою правління Спілки письменників України, обирався депутатом Верховної Ради СРСР, очолював Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР.

Поет помер 24 липня 1964 р. після тяжкої хвороби (рак).

Різноманітність і багатство творчої спадщини майстра — незвичайні. Вже після смерті М. Рильського було видано книжку його ранньої новелістики "Бабине літо" (К-, 1967) — новели, оповідання, етюди. Вагому спадщину залишив М. Рильський в галузі літературно-художньої критики, літературознавства та фольклористики. Наприкінці 80-х років завершено найповніше 20-томне наукове видання його творів.

ОСНОВНІ ТВОРИ:

Збірка "На узліссі", "Під осінніми зорями", "Синя далечінь", "Крізь бурю й сніг", "Тринадцята весна", "Де сходяться дороги", "Гомін і відгомін", "Троянди й виноград", "Далекі небосхили", "Голосіївська осінь", "В затінку жайворонка".

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Новиченко Л.М. Поетичний світ Максима Рильського. У 2 кн. К., кн.1 — 1980, кн. 2 — 1993.
2. Ільєнко І. Жага: Труди і дні Максима Рильського,—К., 1954.
3. Стеценко О. Тема кохання в творчості Рильського//Дивослово.—1995.—№ 10—11.